

Przedmowa	13
Wprowadzenie	15

CZEŚĆ 1 PODSTAWY TEORETYCZNE I WIADOMOŚCI OGÓLNE DOTYCZĄCE PROCESU KOMUNIKATYWNEGO

1. Biostruktura narządu głosu, mowy i słuchu	23
<i>Andrzej Obrębowski</i>	
1.1. Część aferentna procesu komunikatywnego	23
1.1.1. Układ słuchowy	23
1.1.2. Układ wzrokowy	27
1.1.3. Układ somatosensoryczny	28
1.2. Część nadrzędna układu nerwowego	28
1.2.1. Obszar aferentny półkul mózgowych	29
1.2.2. Obszar eferentny półkul mózgowych	29
1.3. Część eferentna procesu komunikatywnego	30
1.3.1. Obwodowy narząd mowy – unerwienie	30
1.3.2. Narząd głosu	30
1.3.3. Biomechanika oddychania	35
2. Podstawy fizjologii głosu, mowy i słuchu	38
<i>Antoni Pruszewicz, Anna Sinkiewicz, Hanna Czerniejewska-Wolska</i>	
2.1. Fizjologia krtani	38
2.1.1. Krtąń jako narząd fonacyjny	38
2.1.2. Krtąń jako część drogi oddechowej	45
2.1.3. Czynność zwierająca krtani	45
2.2. Fizjologia słyszenia	46
2.2.1. Percepcja częstotliwości i natężenia dźwięku przez narząd słuchu	47
2.2.2. Fizjologia przewodzenia dźwięku	48
2.2.3. Czynność mięśni śródusznych	51
2.2.4. Przewodnictwo dźwięków na drodze kostnej	51
2.2.5. Czynność akustyczna trąbki słuchowej	52
2.2.6. Fizjologia ślimaka	53
2.2.7. Teorie słyszenia	58
3. Wprowadzenie do podstaw biolingwistyki	63
<i>Grażyna Demenko</i>	
3.1. Komunikacja słowna. Zarys problematyki z perspektywy biolingwistyki	63
3.1.1. Biolingwistyczne uwarunkowania zmienności głosu i mowy	63
3.1.2. Poziomy analizy języka i mowy	66
3.2. Wybrane zagadnienie fonetyki i fonologii	67
3.2.1. Podstawy artykulacyjne wytwarzania sygnału mowy	67
3.2.2. Cechy segmentalne i suprasegmentalne	68
3.2.3. Elementy fonetyczno-akustycznego opisu głosek	70
3.3. Analiza zmienności sygnału mowy	73
3.3.1. Ekstrakcja informacji językowych i pozajęzykowych	73
3.3.2. Struktury mowy ekspresywnej	75
3.3.3. Podstawy kompleksowej parametryzacji mowy	76

4. Przydatność badań radiologicznych w foniatrii	81
<i>Wojciech Kociemba</i>	
4.1. Klasyczne badania RTG w schorzeniach foniatrycznych	81
4.2. Ultrasonografia	81
4.3. Badania angiograficzne	82
4.4. Tomografia komputerowa (KT)	83
4.5. Pozytonowa tomografia emisyjna (PET)	87
4.6. Tomografia rezonansu magnetycznego (MR)	88
5. Problematyka psychologiczna w foniatrii i pedoaudiologii	94
<i>Katarzyna Studzińska</i>	
5.1. Historyczne uwarunkowania psychologii klinicznej	94
5.2. Przedmiot i zadania psychologii klinicznej	94
5.3. Obszar zastosowań psychologii klinicznej	94
5.3.1. Czynnościowe zaburzenia głosu	95
5.3.2. Organiczne zaburzenia głosu	99
5.3.3. Zaburzenia słuchu	100
5.3.4. Zaburzenia mowy	102
5.3.5. Głos i mowa po laryngektomii	105
6. Wybrane zagadnienia genetyki w foniatrii	108
<i>Anna Latos-Bieleńska</i>	
6.1. Genom człowieka. Choroby genetyczne	108
6.2. Poradnictwo genetyczne w foniatrii	108
6.3. Metodyki diagnostyki genetycznej w foniatrii	109
6.3.1. Ocena kliniczna – elementy ważne z punktu widzenia genetyki	109
6.3.2. Materiał biologiczny do badań genetycznych	110
6.3.3. Warunki formalne przeprowadzenia badań genetycznych	110
6.3.4. Metody badań genetycznych w foniatrii	110
6.4. Wybrane zagadnienia genetyki w foniatrii	111
6.4.1. Opóźniony rozwój mowy u dziecka z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi	111
6.4.2. Specyficzne zaburzenia językowe (SLI) – podłoże genetyczne	112
6.4.3. Nabyte zaburzenia mowy o podłożu genetycznym. Dysartria	112
6.4.4. Wrodzone wady rozwojowe upośledzające rozwój mowy	112
6.4.5. Niedosłuch	113
6.5. Baza danych i strony internetowe dotyczące genetyki klinicznej	115
7. Problemy immunologiczne w zaburzeniach procesu komunikatywnego ze szczególnym uwzględnieniem narządu słuchu	117
<i>Jan Żeromski</i>	
7.1. Elementy składowe układu immunologicznego w obrębie ucha i jego otoczenia	117
7.2. Choroby narządu słuchu o prawdopodobnej patogenezie autoimmunizacji	118
7.2.1. Autoimmunizacyjna choroba ucha wewnętrznego (ACUW)	118
7.2.2. Choroba Ménière'a	119
7.2.3. Inne choroby z towarzyszącą utratą słuchu i objawami autoimmunizacji	119
7.3. Zaburzenia mowy i głosu	120

CZEŚĆ 2 ZABURZENIA GŁOSU

8. Badanie kliniczne narządu głosu i układu oddechowego	125
<i>Bożena Wiskirska-Woźnica, Antoni Pruszczyk</i>	
8.1. Badanie podmiotowe	125
8.2. Badanie przedmiotowe	125
8.2.1. Nieinstrumentalne badanie głosu	125
8.2.2. Badanie instrumentalne narządu głosu	130

8.2.3. Metody instrumentalne badania krtani rzadziej stosowane	134
8.2.4. Metody instrumentalne badania układu oddechowego znajdujące zastosowanie w ocenie narządu głosu	135
8.2.5. Analiza akustyczna głosu	135
9. Analizy akustyczne głosu i mowy w praktyce foniatrycznej	137
<i>Piotr Świdziński</i>	
9.1. Wstęp	137
9.2. Aparatura badawcza i oprogramowanie komputerowe	137
9.3. Metodyka badania	137
9.4. Ocena skuteczności i wartości diagnostycznej analizy MDVP w zaburzeniach głosu	141
9.5. Przykłady zastosowania analizy akustycznej głosu z wykorzystaniem MDVP i CSL	142
9.5.1. U osób niesłyszących i niedosłyszących po zastosowaniu implantów ślimakowych lub klasycznych protez słuchowych	142
9.5.2. Po zabiegach chirurgicznych krtani	145
9.5.3. Po częściowych resekcjach języka	146
9.5.4. Przykłady innych zaburzeń głosu i mowy	147
9.6. Podsumowanie	147
10. Fizjologiczny rozwój głosu	149
<i>Antoni Pruszewicz</i>	
11. Zaburzenia dysplastyczne głosu	151
<i>Antoni Pruszewicz</i>	
11.1. Rowek głośni (<i>sulcus glottidis</i>)	152
11.2. Asymetrie krtaniowe	153
12. Zaburzenia głosu wieku rozwojowego	155
<i>Andrzej Obrębowski, Ilona Kamińska</i>	
13. Organiczne zaburzenia głosu	158
<i>Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski</i>	
13.1. Zaburzenia głosu uwarunkowane pierwotnymi zmianami organicznymi	158
13.1.1. Zapalenia krtani	158
13.1.2. Zmiany przerostowe nabłonka krtani	159
13.1.3. Brodawczaki krtani typu dziecięcego	160
13.1.4. Torbiele	160
13.1.5. Obrzęk Reinkego (<i>oedema Reinke</i>)	160
13.1.6. Urazy krtani (<i>trauma laryngis</i>)	161
13.2. Zmiany organiczne wtórne, powstające na skutek niewłaściwej emisji głosu	163
13.2.1. Guzki głosowe	163
13.2.2. Polip fałdu głosowego	164
13.2.3. Zmiany naczyniowe i wylewy krwotoczne w fałdach głosowych	164
14. Hormonalnie uwarunkowane zaburzenia głosu i mowy	166
<i>Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski</i>	
14.1. Mutacja i jej zaburzenia	166
14.2. Zaburzenia głosu w cyklu miesięcznym	167
14.3. Zaburzenia głosu w czasie ciąży	168
14.4. Zaburzenia głosu w okresie przekwitania	168
14.5. Głos starczy (<i>vox senium</i>)	168
14.6. Zmiany wirylizacyjne w narządzie głosu	168
14.7. Głos w interseksualizmie	171
14.8. Zaburzenia głosu i mowy w akromegalii	171
14.9. Zaburzenia głosu i mowy w dysfunkcji gruczołu tarczowego	172
14.9.1. Nadczynność gruczołu tarczowego	172
14.9.2. Niedoczynność gruczołu tarczowego	172

14.10. Zaburzenia głosu w chorobach kory nadnerczy	172
14.11. Zaburzenia głosu w niedoczynności gruczołów przytarczycznych	172
14.12. Wpływ grasicy na głos	172
15. Dysfonia porażenna	174
<i>Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski</i>	
15.1. Porażenie nerwu krtaniowego górnego	174
15.2. Porażenie nerwu krtaniowego wstecznego	175
15.3. Ośrodkowo uwarunkowane zaburzenia ruchowe krtani	177
16. Zasady fonochirurgii	178
<i>Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski, Waldemar Wojnowski</i>	
16.1. Zabiegi ekstyrpacyjne	179
16.2. Wstrzykiwanie materiałów alloplastycznych do fałdów głosowych	180
16.3. Zabiegi mające na celu zmianę wysokości głosu	181
16.4. Operacje na nerwach krtaniowych	182
17. Czynnościowe zaburzenia głosu	183
<i>Antoni Pruszewicz</i>	
17.1. Zaburzenia czynnościowe typu <i>phonoponosis</i>	183
17.2. Zaburzenia typu <i>phononeurosis</i>	184
18. Głos przedSIONKOWY	187
<i>Antoni Pruszewicz</i>	
19. Dysfonia spastyczna	189
<i>Andrzej Obrębowski, Anna Wojciechowska</i>	
20. Zaburzenia głosu śpiewaczego	191
<i>Andrzej Obrębowski, Jacek Kraśny</i>	
21. Zawodowe zaburzenia głosu	196
<i>Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski</i>	
22. Zasady leczenia, rehabilitacji i profilaktyki zaburzeń głosu	199
<i>Andrzej Obrębowski, Bożena Wiskirska-Woźnica</i>	
22.1. Leczenie operacyjne zaburzeń głosu (fonochirurgia)	199
22.2. Postępowanie rehabilitacyjne	199
22.2.1. Ćwiczenia oddechowe	199
22.2.2. Ćwiczenia fonacyjne	200
22.2.3. Ćwiczenia relaksacyjne	200
22.2.4. Ćwiczenia artykulacyjne	201
22.3. Leczenie farmakologiczne i fizjoterapia	201
22.4. Profilaktyka zaburzeń głosu	202
23. Problemy foniatryczne w chorobach nowotworowych krtani	205
<i>Antoni Pruszewicz, Małgorzata Pruszewicz-Leszczyńska</i>	
23.1. Leczenie energią promienistą	207
23.2. Operacje wewnątrz krtaniowe wczesnych zmian nowotworowych – chordektomie laserowe – przy użyciu lasera CO ₂	207
23.3. Częściowe wycięcie krtani umożliwiające zachowanie fizjologicznej drogi oddychania	208
23.3.1. Laryngektomia częściowa horyzontalna – epiglotektomia	208
23.3.2. Laryngektomia fronto-lateralna i lateralna wg Leroux-Roberta, poszerzona laryngektomia fronto-lateralna	208
23.3.3. Laryngektomie rekonstrukcyjne	208
23.4. Laryngektomia całkowita	209
23.4.1. Głos przelykowy	209
23.4.2. Głos i mowa gardłowa	210

23.4.3. Chirurgicznie wytworzone przetoki głosowe i protezy z materiału alloplastycznego	211
23.4.4. Urządzenia elektroniczne	211
23.4.5. Pseudoszept ustno-gardłowy	212

CZEŚĆ 3 ZABURZENIA MOWY I JĘZYKA

24. Badanie narządu mowy	215
<i>Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski</i>	
24.1. Wywiady	215
24.2. Badanie laryngologiczne	215
24.3. Badanie foniatryczne	215
24.4. Badanie narządu oddechowego	217
24.5. Badania specjalistyczne	217
24.6. Instrumentalne badania narządu mowy	218
24.6.1. Obwodowy narząd mowy	218
24.6.2. Ośrodkowy narząd mowy	218
25. Zaburzenia rozwoju mowy	220
<i>Antoni Pruszewicz</i>	
25.1. Fizjologiczny rozwój mowy i języka	220
25.2. Opóźniony rozwój mowy	221
25.3. Zaburzenia rozwoju mowy	223
25.3.1. Zaburzony rozwój mowy w następstwie uszkodzenia obwodowego narządu mowy	223
25.3.2. Zaburzenia rozwoju mowy na skutek uszkodzenia narządu słuchu i wzroku	223
25.3.3. Zaburzenia rozwoju mowy spowodowane niedorozwojem umysłowym (dyslogia)	223
25.3.4. Zaburzenia rozwoju mowy w następstwie braku motywacji do mówienia	224
25.3.5. Zaburzenia rozwoju mowy w następstwie uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego	224
25.3.6. Zaburzenia rozwoju mowy uwarunkowane rodzinnie	226
25.3.7. Zaburzenia rozwoju mowy spowodowane słuchoniemotą	226
25.3.8. Zaburzenia rozwoju mowy spowodowane agnozą akustyczną	226
25.3.9. Zaburzenia rozwoju mowy spowodowane schorzeniami przemiany materii	226
25.4. Specyficzne zaburzenia rozwoju mowy	227
26. Zaburzenia artykulacji	228
<i>Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski</i>	
26.1. Bełkotanie	228
26.2. Dysglosje	230
27. Nosowanie	232
<i>Alicja Sekula, Antoni Pruszewicz</i>	
27.1. Nosowanie zamknięte (<i>rhinophonia clausa, hyporhinophonia</i>)	232
27.2. Nosowanie otwarte (<i>rhinophonia aperta, hiperrhinophonia</i>)	233
27.3. Nosowanie mieszane	234
27.4. Badanie foniatryczne	234
27.5. Leczenie operacyjne nosowania otwartego	236
27.6. Rehabilitacja niewydolności podniebieno-gardłowej	236
28. Zaburzenia płynności mowy	238
<i>Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski</i>	
28.1. Jąkanie	238
28.1.1. Patogeneza jąkania	238
28.1.2. Szczególne środowiskowe i psychiczne czynniki	239
28.1.3. Objawy jąkania	239
28.1.4. Leczenie	240
28.2. Mowa beładna	241

29. Zaburzenia mowy w chorobach neurologicznych	244
<i>Karolina Popławska-Domaszewicz, Wojciech Kozubski</i>	
29.1. Choroby neurodegeneracyjne	244
29.2. Zespoły otępienne	247
29.3. Nowotwory ośrodkowego układu nerwowego	252
29.4. Choroby naczyniowe mózgu	253
29.5. Urazy głowy	255
30. Zaburzenia głosu i mowy w schorzeniach psychiatrycznych	257
<i>Andrzej Rajewski</i>	
30.1. Zaburzenia głosu i mowy jako objaw psychiatryczny	257
30.1.1. Zaburzenia toku myślenia i mowy	257
30.1.2. Zaburzenia treści myślenia i mowy	258
30.2. Zaburzenia mowy w całościowych zaburzeniach rozwoju	258
30.3. Zaburzenia mowy w zespole nadpobudliwości ruchowej	259
30.4. Zaburzenia mowy w jądłowstręciu psychicznym i bulimii	259
30.5. Zaburzenia mowy w przebiegu schizofrenii	259
30.6. Zaburzenia mowy w przebiegu zaburzeń afektywnych	259
30.7. Zaburzenia mowy w zespołach lękowych	260
31. Leczenie i rokowanie w ośrodkowych zaburzeniach mowy	261
<i>Andrzej Obrębowski, Teodozja Donat-Jasiak</i>	

CZĘŚĆ 4 ZABURZENIA SŁUCHU W WIEKU ROZWOJOWYM (PEDOAUDIOLOGIA)

32. Badania przesiewowe słuchu	265
<i>Alicja Sekula</i>	
32.1. Rozwój badań przesiewowych słuchu	265
32.2. Badania przesiewowe w Polsce	266
32.3. Struktura Programu Powszechnych Przesiewowych Badań Słuchu u Noworodków w Polsce	267
32.3.1. Pierwszy poziom skryningu słuchowego	267
32.3.2. Drugi poziom – diagnostyczny	267
32.3.3. Trzeci poziom diagnostyczno-leczniczo-rehabilitacyjny	268
33. Metody badania słuchu w wieku rozwojowym	269
<i>Piotr Świdziński, Antoni Pruszewicz, Andrzej Obrębowski</i>	
33.1. Metody badania słuchu orientacyjne i psychofizyczne	269
33.2. Audiometria mowy	270
33.3. Obiektywne metody badania słuchu	270
33.3.1. Audiometria impedancyjna	270
33.3.2. Audiometria odpowiedzi elektrycznych (ang. <i>electric response audiometry</i> , ERA)	273
33.3.3. Otoemisja akustyczna (ang. <i>otoacoustic emission</i> , OAE)	276
33.4. Wskazania do badań obiektywnych słuchu przy zastosowaniu technik ERA	277
33.5. Obiektywna topodiagnostyka zaburzeń słuchu	277
34. Diagnostyka zaburzeń słuchu w wieku rozwojowym	281
<i>Antoni Pruszewicz</i>	
34.1. Lokalizacja uszkodzenia w odbiorczych uszkodzeniach słuchu	282
34.2. Zespoły kliniczne uszkodzeń słuchu	282
34.2.1. Lokalizacja ślimakowa	282
34.2.2. Lokalizacja pozaślimakowa	282
34.2.3. Lokalizacja ośrodkowa	283
34.3. Diagnostyka zaburzeń słuchu u dzieci	283

35. Etiologia zaburzeń słuchu u dzieci	287
<i>Antoni Pruszevicz</i>	
35.1. Głuchota dziedziczna	287
35.2. Głuchota wrodzona	289
35.3. Głuchoty nabyte	290
35.4. Głuchota czynnościowa	291
36. Nagła głuchota, niedosłuch postępujący i fluktuacyjny w wieku rozwojowym	292
<i>Alicja Sekula, Andrzej Obrębowski</i>	
36.1. Nagła głuchota czuciowo-nerwowa	292
36.2. Niedosłuchy postępujące i fluktuacyjne	293
36.3. Leczenie	293
37. Głos i mowa dziecka z uszkodzonym słuchem	295
<i>Andrzej Obrębowski, Teresa Wika</i>	
37.1. Zaburzenia rozwoju mowy u dziecka z głuchotą prelingwalną	295
37.2. Zaburzenia mowy u dziecka z głuchotą okresu lingwalnego	296
37.3. Zaburzenia głosu u dziecka z głębokim niedosłuchem odbiorczym	296
38. Leczenie i rehabilitacja zaburzeń słuchu u dzieci	298
<i>Antoni Pruszevicz, Teodozja Donat-Jasiak, Andrzej Obrębowski</i>	
39. Wskazania do chirurgicznego leczenia niedosłuchów u dzieci	302
<i>Alicja Sekula, Andrzej Obrębowski, Wojciech Gawęcki</i>	
39.1. Chirurgiczne przywracanie naturalnej drogi słyszenia	302
39.2. Implanty słuchowe	303
39.3. Implanty ślimakowe	303
39.4. Implanty zakotwiczone w kości	303
39.5. Implanty ucha środkowego	304
39.6. Implantacje pniowe	304
40. Aparaty słuchowe, protezowanie słuchu	305
<i>Antoni Pruszevicz, Piotr Świdziński, Edward Hojan, Dorota Hojan-Jeziarska</i>	
40.1. Aparaty słuchowe	305
40.1.1. Wskazania do stosowania aparatów słuchowych	305
40.1.2. Działanie aparatu słuchowego	306
40.1.3. Klasyfikacja aparatów	306
40.1.4. Pomiary fizyczne aparatów słuchowych	309
40.1.5. Dopasowanie aparatów słuchowych	310
40.1.6. Wytyczne do protezowanie małych dzieci	314
40.1.7. Urządzenia wspomagające słyszenie	314
40.1.8. Uwagi ogólne	316
40.2. Rozwój aparatów słuchowych	316
40.3. Inne rozwiązania techniczne wspomagające słyszenie	317
41. Niewerbalne sposoby porozumiewania się	319
<i>Anna Żebryk-Stopa, Andrzej Obrębowski</i>	
41.1. Język migowy i system językowo-migowy	320
41.2. Alfabet palcowy	320
41.3. Fonogesty	321
41.4. Systemy graficzne	321
41.5. System komunikacji symbolicznej Blissa (Charles K. Bliss)	322
41.6. Metoda Makaton	323
42. Zasady kwalifikowania dzieci z uszkodzonym słuchem do szkół	324
<i>Barbara Maciejewska, Andrzej Obrębowski</i>	

CZEŚĆ 5 ZABURZENIA POŁYKANIA W PRAKTYCE FONIATRYCZNEJ

43. Zaburzenia połykania w praktyce foniatrycznej	331
<i>Andrzej Obrębowski, Bożena Wiskirska-Woźnica, Anna Żebryk-Stopa, Zofia Obrębowska</i>	
43.1. Uwagi do fizjologii połykania	331
43.2. Dysfagia	332
43.3. Obraz kliniczny dysfagii	332
43.4. Rozpoznanie	333
43.5. Leczenie	334

CZEŚĆ 6 ORZECZNICTWO LEKARSKIE W FONIATRII I AUDIOLOGII

44. Orzecznictwo lekarskie w foniatrii i audiologii	339
<i>Andrzej Obrębowski, Krzysztof Tuszyński</i>	
44.1. Niezdolność do pracy	339
44.2. Choroby zawodowe narządu głosu	340
44.3. Narażenie zawodowe	341
44.4. Orzeczenie o niepełnosprawności	341
Indeks	345

Przedmiotem foniatrii jest fizjopatologia procesu komunikacji międzyludzkiej opartego na jej zasadniczych filarach: słuchu, mowie i głosie. Medyczne podejście do tej problematyki wymaga interdyscyplinarnej współpracy z psychologią, neurologią, psychiatrią, fonetyką i logopedią.

Obowiązujący w Polsce od 2001 r. model szkolenia specjalistycznego połączył foniatrię z audiologią, kwalifikując je do specjalności w podstawowych dziedzinach medycyny.

Początek foniatrii klinicznej w Europie wiąże się z habilitacją Hermanna Gutzmanna sen. w 1905 r. na Uniwersytecie Berlińskim, poświęconą zaburzeniom mowy jako przedmiotowi nauczania klinicznego.

Jego uczniowie – Hugo Stern i Miloslav Seeman – reprezentowali pogląd, że foniatria jest dyscypliną lekarską obejmującą zaburzenia głosu, słuchu, mowy i języka.

Pojęcie audiologii jako nauki o słyszeniu wprowadzili niezależnie od siebie w 1945 r. otolaryngolog Norton Canfield i terapeuta mowy Raymond Cahard, nazywany ojcem audiologii. Audiologia wieku rozwojowego, czyli pedoaudiologia, jest integralną częścią klasycznej foniatrii, stąd połączenie obu specjalności w jedną wydaje się uzasadnione.

W powojennym piśmiennictwie polskim studiujący foniatrię korzystali z dwóch podręczników akademickich: *Fizjologii i patologii głosu, słuchu i mowy* prof. dr hab. Aleksandry Mitrinowicz-Modrzejewskiej z 1963 r. oraz z *Foniatrii klinicznej* prof. dr. Antoniego Prusze-wicza (red.) z 1992 r.

Zainteresowani szkoleniem w zakresie foniatrii mają do dyspozycji nieliczne monografie oraz poświęcone tej problematyce rozdziały w podręcznikach otolaryngologii i otolaryngologii dziecięcej.

Po 27 latach powstaje nowy podręcznik akademicki *Zarys foniatrii klinicznej*, którego współautorami są przede wszystkim doświadczeni pracownicy Katedry i Kliniki Foniatrii i Audiologii Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu i osoby od wielu lat współpracujące. Szereg rozdziałów opracowano

w nowym ujęciu, uwzględniając aktualne kierunki badań klinicznych.

Biostrukturę procesu komunikatywnego odniesiono do podziału czynnościowego układu nerwowego, uwy-puklając znaczenie części nadrzędnej w ośrodkowych procesach przetwarzania słuchowego.

W podstawach biolingwistyki podkreślono jej związek z naukami medycznymi. Wykazano znaczenie psychologii klinicznej w diagnostyce i rehabilitacji zaburzeń komunikatywnych. Zasygnalizowano przydatność genetyki i immunologii klinicznej w praktyce foniatrycznej.

Część kliniczną zaburzeń komunikatywnych przedstawiono tradycyjnie, omawiając w kolejnych rozdziałach problematykę głosu, mowy i słuchu w wieku rozwojowym. Wprowadzono rozdział omawiający niewerbalne sposoby porozumiewania się. Zgodnie z zaleceniami Unii Europejskich Foniatorów włączono zagadnienia dotyczące zaburzeń fazy ustnej i ustno-gardłowej polykania.

W rozdziale poświęconym orzecznictwu lekarskiemu przedstawiono szczegółowe zasady orzekania o zdolności do pracy, uszczerbku na zdrowiu i niepełnosprawności w chorobach głosu, słuchu, mowy i języka.

Redaktorzy podręcznika zdają sobie sprawę, że tak jak w każdym opracowaniu zbiorowym trudno jest uniknąć niektórych powtórzeń, najczęściej przedstawiających ten sam problem w nieco innej perspektywie. Nie wszystkie zagadnienia zostały opracowane. Będziemy wdzięczni za wszelkie uwagi krytyczne, zarówno lekarzy, jak i logopedów, psychologów, akustyków, fonetyków i protetyków słuchu zainteresowanych medycznym ujęciem problematyki werbalnego porozumiewania się człowieka.

Wyrażamy wdzięczność władzom rektorskim Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu za wyrażenie zgody na ujęcie w planie wydawniczym *Zarysu foniatrii klinicznej*. Szczególnie dziękujemy Pani Kierownik Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Medycznego mgr Grażynie Dromireckiej i Panu dr. med. Michałowi Karlikowi, adiunktowi w Katedrze i Klinice Foniatrii i Audiologii, za edytorskie przygotowanie materiałów.

Antoni Pruszewicz
Andrzej Obrębowski